

اثربخشی غنی سازی روابط زوجین بر طلاق عاطفی در دانش آموزان دختر متاهل که ازدواج زودهنگام داشته اند

ابوالفضل بخشی پور^۱، زهره عشرتی^۲

^۱ استادیار گروه روانشناسی دانشگاه آزاد بجنورد، دانشکده علوم انسانی

^۲ دانشجوی دکتری مشاوره تخصصی. دانشگاه آزاد واحد بجنورد، بجنورد، ایران (نویسنده مسئول)

چکیده

هدف پژوهش حاضر تعیین اثربخشی غنی سازی روابط زوجین بر طلاق عاطفی در کودک همسران بود. روش پژوهش حاضر از نوع نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش دانش آموزان متاهل دوره اول و دوم متوسطه آموزش و پرورش منطقه رضویه مشهد بودند که بعد از شناسایی این جامعه و اجرای پیش آزمون پرسشنامه طلاق عاطفی گاتمن ۳۰ نفر که دچار طلاق عاطفی بودند به عنوان نمونه در دسترس انتخاب و سپس به صورت تصادفی ۱۵ نفر در گروه آزمایش و ۱۵ نفر در گروه کنترل قرار گرفتند سپس گروه آزمایش طی ۸ جلسه ۹۰ دقیقه ای از طرح آموزش غنی سازی زوجین برخوردار شدند و در انتها هر دو گروه دوباره پس آزمون پرسشنامه طلاق عاطفی را پاسخ دادند، داده های به دست آمده از طریق تحلیل کواریانس تک متغییره بین گروهی یک راهه انکوا تجزیه و تحلیل شدند و نتایج نشان داد که متغییر وابسته طلاق عاطفی از متغییر مستقل آموزش غنی سازی روابط زوجین تاثیر پذیرفته است.

واژه های کلیدی: آموزش غنی سازی روابط زوجین، طلاق عاطفی، ازدواج زودهنگام

مقدمه :

نخستین نهاد اجتماعی خانواده است که سلامت جامعه مدیون سلامت و رضایت اعضای خانواده می باشد (گلدنبرگ - گلدنبرگ ۲۰۱۲)

خانواده نهادی است که بر پایه ی ازدواج شکل می گیرد . ازدواج به عنوان اولین تعهد عاطفی و حقوقی است که از طریق آن به نیاز های عاطفی-عشق-محبت داشتن شریک زندگی منجر به ارضای نیاز های عاطفی-روانی و موجب خشنودی زوج می شود و هیچ بنیانی با ارزش تر از روابط زناشویی که باعث رشد فردی و خانوادگی می شود نیست . (صادقی، ۱۳۹۶)

یکی از مهم ترین آسیب های خانوادگی طلاق است که منجر به از هم پاشیدن آن می شود و تاثیرات سوء آن برای زنان بیشتر از مردان است (موسایی-توسلی و مهرآرا ۲۰۱۱)

حفظ بنیان خانواده و تحکیم آن از اهمیت بالایی برخوردار می باشد که در طول دهه های اخیر به دلایل مختلفی آمار طلاق افزایش چشم گیری داشته است . طلاق به دو دسته ی آشکار و پنهان تقسیم می شود . طلاق آشکار با مراجعه به دادگاه به طور رسمی و قانونی صورت می گیرد ولی در طلاق پنهان یا همان طلاق عاطفی زوجین زیر یک سقف زندگی می کنند که در واقع درگیر طلاق خاموشی می باشند به نام طلاق عاطفی (پروین، داوودی ۱۳۹۰) آمار طلاق عاطفی خیلی بیشتر از طلاق رسمی می باشد .

در کنار شیوع طلاق رسمی امروزه شکل دیگری از طلاق به طور پنهان در فضای خانواده توانسته پایه های بنیاد خانواده را سست و متزلزل کند به همین سبب شناخت ویژگی های خاص طلاق عاطفی ضروری است . در حقیقت در کنار آمار بالای طلاق رسمی آمار بزرگ تر و کشف نشده طلاق عاطفی نیز وجود دارد که خانواده را تهدید می کند.

پل بوهانون طلاق عاطفی را اولین مرحله در فرایند طلاق و بیانگر رابطه ی زناشویی رو به زوال می داند که احساس بیگانگی جایگزین آن می شود .

طلاق عاطفی فرایندی است که طی زمان شکل می گیرد و با کاهش احساسات زوجین به یک دیگر شروع می شود (جاروان و الفراهات ۲۰۲۰)

با افزایش نارضایتی و تعارضات زوجین درگیر کشمکش دوجانبه شده و علاقم همزیستی منجر به کناره گیری آن ها می شود (نجار پوریان ۲۰۲۰)

زوجینی که دچار طلاق عاطفی می شوند نه تنها احساس شادی و خوشبختی نمی کنند که حتی دچار مشکلات روان شناختی، جسمی و رفتاری و اختلالاتی از جمله اضطراب افسردگی، گوشه گیری و انزوا می شوند که شرایط عاطفی زوجین را به خطر می اندازد (باستانی - گلزایی ۱۳۸۹)

بررسی های مطالعات پیشین نشان داده که طلاق عاطفی در کشور های در حال توسعه از جمله ایران رشد بیشتری داشته .

طلاق عاطفی وضعیتی است که در ظاهر ساختار خانواده حفظ می شود اما بین آن ها روابط عاطفی به حداقل می رسد و یا هیچ رابطه عاطفی باقی نمی ماند (جاروان ۲۰۲۰)

از نظر گاتمن کیفیت تعاملات زن و شوهر پیش گویی کننده مهمی برای وضعیت آشفته خانواده در آینده است. در این صورت زوجین از دیگری تصور خوبی ندارد و او را به صورت منفی می بینند .

در طلاق عاطفی زوجین چندین مرحله را پشت سر می گذارند ابتدا با از بین رفتن محبت و عشق و سپس ترک جزئی اقدامات عاطفی به تدریج تا رها شدگی کامل می رسند.

در طلاق عاطفی به علت عدم تعاملات مثبت با همسر نیاز های عاطفی آن ها تامین نمی شود و باعث نارضایتی زناشویی در آن ها می گردد(آیت الله فتاحی ، سمیرا فرشپافی ۱۴۰۰)

رسیدن به طلاق عاطفی علت های مختلفی دارد از جمله اشتغال بیش از حد به کار ،مشکلات مالی و اقتصادی تعارضات زناشویی و مشکلات جنسی و فرهنگ و تربیت متفاوت زوجین و تفاوت شخصیتی بین آن ها می باشد . (موسوی،رحیمی ۱۳۹۴)

آمار بالای طلاق حاکی از نارضایتی از روابط زناشویی و نوعی کسلش عاطفی است که این گسستگی توام با آسیب های زیادی است (بالترس،۲۰۱۶)

طلاق با بحران عاطفی شروع می شود و با تلاش برای حل تعارض خاتمه می یابد (آندربریج ، ۲۰۱۸)

طلاق عاطفی جایی ثبت نمی شود و بیشتر بین خانواده های است که به دلایلی مانند سنت های حاکم بر خانواده و نگرش منفی جامعه به زن مطلقه و ترس و نگرانی از تنهایی و از دست دادن فرزندان یا مشکلات مالی و ترس از تامین نیاز های زندگی تصمیم می گیرند تا به اجبار زیر یک سقف بمانند(صفایی وارسته ۱۳۹۲)

پیامد های اجتماعی طلاق عاطفی از جمله انحرافات جنسی و روابط فرا زناشویی و کاهش حمایت خانوادگی انزوای اجتماعی نارضایتی از زندگی اختلال در سبک تربیتی فرزندان و افت تحصیلی فرزندان می باشد

گاتمن بر اساس فراوانی واکنش های عاطفی منفی زوج ها قادر به پیش بینی طلاق در آنها است از جمله واکنش های منفی می توان به نظریه های رفتاری سبک های تبدالی و ارتباط ناکارآمد و آسیب زای تبادلات قهری-کناره گیری و تبادلات تلافی جویانه و مشکل پافشاری کردن و لجبازی کردن اشاره کرد (دیکنیمنت – سالازار ۲۰۱۹)

در نظریه ی البرت الیس اشاره به تفکرات تحریف شده درباره ی همسر و رابطه ی زوجین که منجر به آشفستگی عاطفی زوجین می شود اشاره کرده (اکبری،اسماعیل زاده ۲۰۲۰)

در زمینه نارضایتی و تعارض زوجین نظریه های متعددی وجود دارد از جمله نظریه ی رفتار گرایی که بر ضعف مهارت های گفت و گو و کمبود مهارت های ارتباطی و عدم توانایی حل مشکلات و فقدان مهارت جرات مندی اشاره دارد .

طبق کنوانسیون حقوق کودک-کودک همسری شامل گروهی شده که قبل از سن ۱۸ سالگی ازدواج کرده اند. این موضوع در دهه ی اخیر به عنوان یکی از آسیب های اجتماعی حوزه ی کودک نظرات را به خود جلب کرده.

در ایران آمار دقیقی از تعداد این ازدواج ها در دسترس نیست هر چند در ایران نسبت به مناطق جهان کمتر است اما هنوز هم این آمار قابل توجه است مسئله ی کودک همسری به قدری اهمیت دارد که از ان به عنوان نقض حقوق بشری یاد می شود و در کنوانسیون ها و معاهدات بین المللی مورد توجه است .

ازدواج زود هنگام زمانی صورت می گیرد که فرد از نظر جسمی فیزیولوژیکی و روانی برای ازدواج و فرزند آوری آماده نباشد.

در ازدواج زود هنگام با تحمیل نقش ها و مسئولیت هایی قبل از آمادگی جسمی ،روانی و عاطفی منجر به طلاق زود هنگام می شود

ازدواج زود هنگام بر نقش های اجتماعی آنان چه در سطح فردی و چه در سطح جامعه و سلامت اجتماعی آنان تاثیر می گذارد.

در ازدواج زود هنگام دختران بیشتر در معرض آسیب هستند (ابراهیمی فخرایی ۱۳۹۴)

ازدواج زود هنگام بر میزان سازگاری و رضایت و کیفیت زندگی زناشویی تاثیر منفی دارد. (ولدخانی محمود پور ۱۳۹۵)

ازدواج زود هنگام به دلایلی از جمله فقر فرهنگی و اقتصادی هیجانانگیز و عشق دوره ی نوجوانی و اجبار خانواده ها می باشد .

امروزه آموزش خانواده در زمینه های مختلف به ویژه ایجاد رضایت زناشویی نقش موثری را داشته که در این میان آموزش غنی سازی زندگی زناشویی سهم مهمی در این امر داشته است . غنی سازی حرکتی برای رشد زندگی زناشویی است و به تقویت رابطه از طریق ایجاد اهداف برای ازدواج می انجامد . غنی سازی به شیوه های مختلفی اجرا گردیده و هر کدام میزان تاثیر گذاری خود را داشته است .

تا کنون روشهای مختلفی جهت افزایش مولفه های زندگی زناشویی استفاده شده از جمله غنی سازی زوجین یکی از این روشها بوده که سهم بزرگی در رشد و بالندگی روابط زوجین داشته و منجر به تقویت رابطه آنان شده است .

در طرح غنی سازی روابط زوجین تلاش بر این است که فرد نسبت به عقاید - احساسات و نیات خود آگاه شده و بتواند آنها را با همسر خود در میان گذارد تا از طریق به اشتراک گذاشتن نظرات و به چالش کشیدن آنها بدون قضاوت هم بتوانند به سازگاری زناشویی برسند (فروغی ۱۳۹۵)

به بیشترین میزان اثر گذاری را داشته است این رویکرد تلفیقی از چهار رویکرد اساسی است که RE غنی سازی روابط زوجین با صورت یک کل یکپارچه کنار هم قرار گرفته اند . از نظر روانپوشی مفاهیم ناخودآگاه و مکانیزمهای دفاعی مورد توجه است از نظر آدلر مفهوم انگیزه برتری طلبی و از مکتب انسانگرایی نظریه راجرز در مورد مفاهیم خود - پذیرش - احترام و همدلی مد نظر است از نظر یه یادگیری این مفهوم اساسی که رفتار های تقویت کننده رابطه و مهارتهای ارتباطی را می توان به روش مختلف آموزش داد مد نظر است . از نظر بین فردی سالیوان مفهوم فرد ذی نفع و این که افراد اطراف ما بر چگونگی رفتار ما تاثیر می گذارند اقتباس شده . (اکوردیون ، جرینی ، ۲۰۰۳)

در این رویکرد ۹ مهارت به زوجها آموزش داده میشود از جمله ابرازگری - همدلی - بحث و مذاکره - حل مسئله و تعارض - آسان سازی و تسهیل - تغییر خود - کمک به تغییر همسر - انتقال و تعمیم و نگهداری و تداوم است .

در این رویکرد مهارتهایی آموزش داده می شود که به ارضای نیازهای اساسی خانواده مانند عشق - مهربانی - احساس تعلق - وفاداری و تعهد - امنیت و لذت بردن از رابطه کمک می کند . مهمترین عامل در تامین امنیت ایجاد صمیمیت سازنده می باشد و همچنین عواملی را که این رویکرد برای حفظ روابط سالم و طولانی لازم می داند از جمله توانایی حل تعارضات و ایجاد جوی حمایتی در هنگام گفتگو برای حل مسئله - توانایی سازگاری و درک طرف مقابل و ارتباط با همسر تا الگوی ارتباطی خود را به طور مطلوب تغییر دهند .

با توجه به اهمیت حفظ بنیان خانواده و با توجه به شیوع طلاق عاطفی و روابط فرازناشویی و پیامدهای ناگوار آن پژوهشهای متعددی به دنبال کشف ابعاد مختلف و عوامل موثر بر آن به دنبال راهکارهایی برای ارتقاء سلامت خانواده هستند .

یافته های پژوهشی در این زمینه نشان داد آموزش و مهارت آموزی زوجین تاثیر مستقیمی بر رابطه زوجین و ارتقاء کیفیت زندگی زناشویی دارد .

در پژوهشی که توسط نوشین فتح الله زاده و میر صیفی فرد و مهناز کاظمی (۱۳۹۶) انجام شده نشان داده شد که مداخله غنی سازی زندگی زناشویی بر اساس نظریه انتخاب باعث افزایش صمیمیت و بهبود کیفیت روابط زناشویی آن ها می شود .

در پژوهشی که توسط ذبیح الله آرمین - محمد کاظمی - رمضان حسن زاده (۱۴۰۰) نشان داد که آموزش غنی سازی زوجین بر اساس مدل انریچ و آموزش سبکهای حل تعارض هر دو موجب افزایش خوش بینی و کاهش نگرش سهل گیرانه به خیانت در زوجین خیانت دیده شدند . این پژوهش نشان داد که آموزش غنی سازی روابط زوجین نسبت به آموزش سبکهای حل تعارض تاثیر بیشتری بر کاهش خیانت زناشویی داشته است .

در پژوهشی که توسط حسن حیدری (۱۳۹۵) انجام شد نشان داد که آموزش غنی سازی روابط زوجین بر کیفیت زندگی زناشویی و رضایت زناشویی تاثیر مثبت داشته است .

در پژوهشی که توسط ندا جلالی - حسن حیدری - حسین داوودی (۱۳۹۸) انجام شد نشان داد که هم درمان هیجان مدار هم آموزش غنی سازی روابط زوجین هر دو با بهبود الگوی ارتباطی زوجین و افزایش کیفیت زندگی زناشویی رابطه مثبت دارد. در پژوهشی که توسط فرحناز نظری - عذرا اعتمادی - احمد عابدی (۱۳۹۸) انجام شد نشان داد آموزش غنی سازی روابط زوجین به شیوه اولسون بر ارتقاء صمیمیت زناشویی تاثیر داشته است .

در پژوهش های متعددی که انجام شده نتایج بدست آمده نشان داده اند که غنی سازی روابط زوجین جزء تاثیرگذار ترین شیوه هایی است که بیشترین میزان تاثیرگذاری مثبت را بر ارتقاء کیفیت روابط زوجی و در نهایت رضایتمندی زناشویی داشته است . این شواهد نشان می دهد غنی سازی روابط زوجین اعتبار مناسبی را در بلند مدت نشان داده است. با توجه به اهمیت کیفیت روابط زناشویی و با توجه به تاثیرگذاری این شیوه آموزشی در تقویت روابط زوجین هدف پژوهش حاضر این بود که میزان اثربخشی آموزش روابط زوجین را بر طلاق عاطفی در زوجینی که ازدواج زود هنگام داشته اند بررسی نماید .

اهمیت مسئله :

زندگی برخی از زوجها که امید دارند ازدواج باروری داشته باشند به دلیل فقدان مهارت های لازم به رابطه ای خالی از عواطف مثبت می انجامد. هنگامی که ارتباط متوقف می شود، انرژی عشق به آزردهی و خشم تبدیل می شود و در نتیجه منازعه های فراوان، عدم علائق جنسی و غیره را موجب می شود. برای اداره کردن خانواده ارتباط سالم از اهمیت بسزایی برخوردار است. هنگامی که ارتباط آشکار، واضح و با احساس روی می دهد رابطه تقویت می شود، اما زمانی که ارتباط به صورت تدافعی پر خاشگرانه و نامؤثر برقراری شود رابطه را تضعیف می کند. درجایی که مهارت های ارتباطی وجود ندارد، عشق و اعتماد میان همسران به مقدار زیادی کاهش می یابد تعاملات منفی با کاهش جنبه های مثبت ازدواج مانند رضایت، تعهد، دوستی و اعتماد در رابطه، احتمال طلاق را افزایش می دهد (فتحی اقدام ، ۱۳۹۰)

با توجه به اهمیت خانواده و تاثیر آن بر جامعه و افزایش شیوع طلاق و پیامدها و آسیبهای آن پژوهشهای زیادی به دنبال کشف عوامل مختلف و ارائه راهکارهایی برای پیشگیری از طلاق و ارتقاء سلامت خانواده هستند بر همین اساس پژوهش حاضر به یکی از اصلی ترین عوامل طلاق تحت عنوان طلاق عاطفی که طبق گفته بوهانون اولین مرحله طلاق می باشد پرداخته است و از آنجا که کودک همسری پدیده ای پر آسیب است و افرادی که ازدواج زود هنگام داشته اند به دلیل اینکه به بلوغ کافی نرسیده و به خاطر بی مهارتی و نداشتن تجربه و حتی شاید انتخاب نا آگاهانه در ازدواج و اینکه هنوز به لحاظ جسمی و فیزیکی و روانی آمادگی پذیرش و کنار آمدن با مسئولیتی که ازدواج به آنها تحمیل کرده نمی باشند و با افزایش سن و تغییر

ارزشها به مرور زمان در تجربه و رابطه خود با همسر دچار ناسازگاری و تعارضاتی می شوند که منجر به نارضایتی زوجی می گردد و در برقراری ارتباط درست و موثر دچار مشکل می شوند بنا به دلایل ذکر شده پژوهش حاضر قصد دارد تا با آموزش غنی سازی روابط زوجین مهارتهای لازم را به دانش آموزان دختر متاهلی که در سن زیر ۱۸ سال ازدواج کرده و در رابطه زوجی خود دچار مشکل شده و دچار طلاق عاطفی بودند کمک کند تا از طریق آموزش مهارتهای لازم به تقویت رابطه زوجی آنها کمک کرده و کیفیت رابطه زناشویی آنها را ارتقاء بخشد .

هدف پژوهش :

با توجه به تأثیر منفی که طلاق عاطفی بر بنیان خانواده و اجتماع دارد و نقشی که آموزش مهارتهای همسرمداری بر حل تعارضات زناشویی ایفا میکند در این پژوهش به بررسی تأثیر آموزش غنی سازی روابط زوجین بر میزان طلاق عاطفی بین دانش آموزان دختر متاهل در شهرک رضویه مشهد پرداخته شده است.

پژوهش حاضر قصد داشت تا اثربخشی آموزش غنی سازی روابط زوجین را بر طلاق عاطفی دانش آموزان دختر متاهل که ازدواج زود هنگام داشته اند را بسنجد .

سوال پژوهش :

آیا آموزش غنی سازی روابط زوجین بر طلاق عاطفی دانش آموزان دختر متاهل که ازدواج زودهنگام داشته اند تأثیر دارد .

فرضیه پژوهش :

آموزش غنی سازی روابط زوجین بر طلاق عاطفی دانش آموزان دختر متاهل که ازدواج زودهنگام داشته اند تأثیر دارد.

آمار بالا و در حال افزایش طلاق حاکی از وجود میزان بالای مشکلات زناشویی در جوامع است و بر این اساس باید به دنبال راهکارهایی برای بهبود ویژگیهای روانشناختی آنها بود. از آنجایی که زوجین دارای مشکلات زناشویی دچار طلاق عاطفی هستند و طلاق عاطفی زمینه و بستری برای طلاق رسمی است، لذا باید با روشهای مداخله مناسب به دنبال کاهش طلاق عاطفی بود .

روش پژوهش :

پژوهش حاضر از نوع نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون و پس آزمون با پیگیری دو ماهه با گروه گواه می باشد.

جامعه :

جامعه ی آماری شامل دانش آموزان متاهل ۴ مدرسه ی دوره ی اول و دوم متوسطه در سال ۱۴۰۱ بودند که دو مدرسه متوسطه ی اول و دو مدرسه متوسطه ی دوم که آمار دانش آموزان متاهل در این چهار مدرسه ۱۶۰ نفر بودند.

نمونه :

کلیه دانش آموزان متاهل دوره اول و دوم متوسطه که بعد از پر کردن پرسش نامه ی طلاق عاطفی گاتمن ۳۰ نفر از کسانی که در این پرسش نامه نمره ی هشت به بالا در پرسشنامه طلاق عاطفی را کسب کرده بودند و نشان داد که دچار طلاق عاطفی بودند به عنوان نمونه در نظر گرفته شد .

روش نمونه گیری :

روش نمونه گیری به صورت تصادفی می باشد. نمونه ۳۰ نفره مورد نظر در دو گروه ۱۵ نفره ی آزمایش و گواه قرار گرفتند. شرایط ورود به پژوهش حاضر داشتن طلاق عاطفی و تمایل به همکاری در جلسات آموزشی که بعد از انتخاب نمونه و کسب رضایت آنان در تعهد برای همکاری با این پژوهش و محرمانه نگه داشتن اطلاعات آزمودنی ها متغیر مستقل که همان آموزش غنی سازی روابط زوجین بود برای گروه آزمایش اجرا شد و پس از اجرای آموزش هر دو گروه مجدداً به وسیله ی پرسش نامه ی طلاق عاطفی مورد ارزیابی قرار گرفتند .

ابزار پژوهش :

مقیاس طلاق عاطفی گاتمن :

این مقیاس توسط گاتمن تدوین شد و ۲۴ سوال داد که ب صورت بله و خیر به آن پاسخ داده می شود بله نمره ۱ و خیر نمره ی ۰ می گیرد دامنه ی این مقیاس صفر تا بیست و چهار می باشد نمره ی بالاتر نشان دهنده ی طلاق عاطفی بالا و نمره پایین نشان دهنده طلاق عاطفی پایین می باشد. نمره ۸ خط برش این مقیاس می باشد.

پایایی این پرسش نامه با استفاده از روش الفای کرونباخ ۰.۷۰٪ گزارش شده که در ایران با روش الفای کرونباخ ۰.۸۳٪ گزارش شده است .

روایی صوری این پرسش نامه با نظر متخصصان تایید شده برای بدست آوردنروایی سازه از تحلیل عاملی به روش چرخش واریماکس و از موم عاطفی بالا تر و نمره ی پایین تر نشان دهنده ی طلاق عاطفی پایین تر می باشد

نقطه ی برش نشان اسکری استفاده شده و بدین صورت چهار عامل شناسایی شده جدای و فاصله از یکدیگر، احساس تنهایی و انزوا، نیاز به همراه و هم صحبت احساس بی حوصلگی و بی قراری

مقادیر و بار عاملی سوالات نشان داد که بار عاملی همه ی سوالات در دامنه ی ۰.۴۹ تا ۰.۸۰٪ قرار داشته بار عاملی مقبولی دارد .

جهت تجزیه و تحلیل داده ها در بخش توصیفی از جداول میانگین (انحراف معیار) و در بخش استنباطی با توجه به فرض های تحقیق از تحلیل کواریانس تک متغیره استفاده شد کلیه ی مراحل با نرم افزار انجام شد .

روش اجرا:

در پژوهش حاضر پس از هماهنگی با مدیران مدارس متوسطه اول و دوم ابتدا آمار دانش آموزان دختر متاهل که ازدواج زودهنگام داشته اند شناسایی شد که شامل ۱۶۰ نفر بوده و ابتدا طی یک جلسه که برای کلیه این دانش آموزان برگزار شد آزمون طلاق عاطفی گاتمن اجرا شد و شرط شرکت در این پژوهش داشتن طلاق عاطفی بود و کسانی که در این پرسشنامه نمره بالاتر از ۸ که خط برش این پرسشنامه بود و نشانگر وجود طلاق عاطفی بود انتخاب شد و پس از انتخاب نمونه پژوهش حاضر و کسب رضایت و اعلام محرمانه ماندن نتایج پژوهش و از نمونه بدست آمده که دچار طلاق عاطفی بودند از طریق نمونه گیری به صورت تصادفی در دو گروه ۱۵ نفره آزمایش و کنترل قرار گرفتند . سپس گروه آزمایش طی ۸ جلسه ۹۰ دقیقه ای که به صورت هفتگی که به مدت ۲ ماه طول کشیده تحت آموزش غنی سازی روابط زوجین قرار گرفتند ولی در این مدت گروه گواه از هیچ مداخله ای برخوردار نبودند و پس از اتمام جلسات هر دو گروه مجدد به پرسشنامه طلاق عاطفی گاتمن پاسخ دادند . داده های گرد آوری شده با استفاده از تحلیل کواریانس چند متغیره مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

جدول شماره ۱ - خلاصه جلسات آموزش غنی سازی روابط زوجین

تعداد جلسات	روند جلسات
جلسه اول	معارفه و آشنایی اعضای گروه ، آشنایی با اصول و مقررات و اهداف جلسات ، اجرای پیش آزمون ، ارائه تکلیف
جلسه دوم	مرور تکلیف جلسه قبل ، آموزش مهارت اول (ارتباط موثر) مدل سازی مهارت برای اعضا ، ارائه تکلیف
جلسه سوم	مرور تکلیف جلسه قبل ، آموزش مهارت دوم (خود ابرازی) آموزش مهارت سوم (همدلی) مدل سازی مهارت ها برای اعضا ، ارائه تکلیف
جلسه چهارم	مرور جلسه قبل ، آموزش مهارت چهارم (حل تعارض) مدل سازی مهارت برای اعضا ، ارائه تکلیف
جلسه پنجم	مرور تکلیف جلسه قبل ، آموزش مهارت پنجم (آماده سازی و تسهیل) مدل سازی مهارت ها ، ارائه تکلیف
جلسه ششم	مرور تکلیف جلسه قبل ، آموزش مهارت ششم (تغییر خود و تغییر همسر) مدل سازی مهارت ها برای اعضا ، ارائه تکلیف
جلسه هفتم	مرور تکلیف جلسه قبل ، مرور مهارت های آموخته شده تا کنون ، آموزش مهارت هفتم و هشتم (آموزش مهارت های انتقال و تعمیم)
جلسه هشتم	مرور تکلیف جلسه قبل ، آموزش مهارت نهم (نگهداری و تداوم) اختتام جلسات ، گرفتن پس آزمون ،

روش آماری :

جهت تجزیه و تحلیل داده ها در بخش آمار توصیفی از جداول میانگین و انحراف معیار و در بخش استنباطی با توجه به فرض تحقیق از تحلیل کواریانس تک متغیره استفاده شده است کلیه مراحل با نرم افزار spss22 انجام شد .

یافته ها :

جدول شماره ۲ - میانگین و (انحراف معیار) نمرات پیش آزمون و پس آزمون مقیاس طلاق عاطفی

متغیر		آزمایش				کنترل	
		پیش آزمون		پس آزمون		پیش آزمون	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
طلاق عاطفی	میانگین	۱۰۱/۹۱	۹/۷۴	۸۲/۰۱	۴/۸۰	۱۰۳/۴۳	۹/۱۴
	انحراف معیار	۹/۷۴	۹/۷۴	۸۲/۰۱	۴/۸۰	۱۰۳/۴۳	۹/۱۴

نتایج جدول فوق میانگین و انحراف معیار نمرات طلاق عاطفی زوجین را در پیش آزمون و پس آزمون گروه آزمایش و کنترل نشان می دهد. همان گونه که در جدول فوق مشاهده می گردد میانگین طلاق عاطفی در پیش آزمون گروه آزمایش ۱۰۱/۹۱ با انحراف معیار ۹/۷۴ و در پیش آزمون میانگین ۸۲/۰۱ با انحراف معیار ۴/۸۰ بوده است. میانگین طلاق عاطفی در پیش آزمون گروه کنترل ۱۰۳/۴۳ با انحراف معیار ۹/۱۴ و در پس آزمون میانگین ۹۷/۰۵ با انحراف معیار ۷/۳۰ بوده است. نتایج بیانگر این بود که نمرات پیش آزمون و پس آزمون گروه آزمایش گواه از تاثیر مداخله متغیر مستقل (آموزش غنی سازی روابط زوجین بر متغیر وابسته (طلاق عاطفی) بوده است. و این بدان معنی بود که آموزش غنی سازی روابط زوجین بر کاهش طلاق عاطفی تاثیر داشته است .

جدول شماره ۳ - تحلیل کواریانس تک متغیره جهت بررسی طلاق عاطفی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	P	اندازه اثر
گروه	۱۹۲۴/۹۳	۱	۱۹۲۴/۹۳	۴۸/۱۳	۰/۰۰۱	۰/۵۳

			۳۹/۲۳	۲۶	۱۰۵۸/۷۱	خطا
				۳۰	۲۴۶۱۸۴	کل

طبق اطلاعات بدست آمده آموزش غنی سازی روابط زوجین بر کاهش طلاق عاطفی در دانش آموزان دختر متاهل که دچار طلاق عاطفی بودند موثر بوده است. همچنین نتایج تحلیل کواریانس تک متغیره، اندازه اثر را ۰/۵۳ نشان داد.

یافته های پژوهش حاضر نشان داد که آموزش غنی سازی زوجین به طور معنی داری موجب کاهش طلاق عاطفی در دانش آموزان دختر متاهل که ازدواج زود هنگام داشته و دچار طلاق عاطفی بودند شده است.

بحث و نتیجه گیری:

آمار بالای طلاق نشان دهنده مشکلات متعدد در زندگی زناشویی است و از آنجا که طلاق عاطفی اولین مرحله طلاق است برای پیشگیری از طلاق و ارتقاء کیفیت زناشویی و حفظ بنیان خانواده برای این امر مهم ایجاب می کند تا از مداخله های لازم در این زمینه استفاده کرد که یکی از مداخلات که تا کنون مورد توجه بوده است امر مهارت آموزی بوده است.

از آنجا که عدم آمادگی جسمانی - روانی کودکان همسران در سنین زیر ۱۸ سالگی زمینه وقوع آسیبهای روحی - روانی و اجتماعی را فراهم می کند. این مسئله موجب می شود تا کودک همسران، کارآمدی، استقلال و سطح مهارتهای اجتماعی پایینی برخوردار باشند این مهارتها تا حدودی می تواند از طریق ادامه تحصیل کسب شود ولی بنا به شرایطی از جمله محرومیت از تحصیل گاهی از این امر محروم می مانند. این افراد به دلیل پیامدهای منفی ازدواج زود هنگام به ویژه ترک تحصیل اجباری، فقر آموزش، فقر مهارتی، و انزوای اجتماعی را دربر دارد و به همین دلیل نگرش مثبتی نسبت به خود - دیگران و محیط ندارند.

هدف پژوهش حاضر بررسی اثربخشی آموزش غنی سازی روابط زوجین بر طلاق عاطفی در کودک همسران بود. نتایج تحلیل کواریانس تک متغیره بین گروهی یک راهه انکوا در مورد متغیر وابسته طلاق عاطفی و متغیر مستقل آموزش غنی سازی روابط زوجین نشان داد که متغیر وابسته به طور معنی داری از متغیر مستقل تاثیر پذیرفته است. در نتیجه برای مداخله روانشناختی به ویژه کاهش طلاق در کودک همسران می توان از روش آموزش غنی سازی روابط زوجین استفاده کرد.

یافته های پژوهش حاضر را می توان همسو با نتایج سایر مطالعاتی در این زمینه در نظر گرفت که نشان داده اند که یادگیری مهارتها نقش مهمی در افزایش رضایتمندی زناشویی و کیفیت زندگی داشته که در نتیجه منجر به کاهش طلاق عاطفی شده اند.

در پژوهشی که توسط فوزان بی آزاری کاری (۱۴۰۰) انجام شد نشان داد که آموزش سبک زندگی ایرانی - اسلامی باعث کاهش طلاق در زوجین دارای مشکلات زناشویی شد در نتیجه برای کاهش طلاق و افزایش سلامت معنوی می توان از روش آموزش سبک زندگی ایرانی - اسلامی در کنار سایر روشهای آموزشی استفاده کرد.

در پژوهشی که توسط مینا شهبابی (۱۳۹۶) انجام شد نشان داد که آموزش روابط همسری منجر به طلاق عاطفی در بین زوجهای جوان میشود.

پژوهش که توسط آیت الله فتاحی، سمیرا فرشبنانی و همکاران (۱۴۰۰) انجام شد نشان داد که نوع استفاده از فضای مجازی بر تعارضات زناشویی و طلاق عاطفی تاثیر دارد. از آنجا که طلاق عاطفی زمانی شکل می گیرد که توقعات و نیازهای افراد با استفاده از شبکه های مجازی افزایش پیدا کند و به جای اینکه افراد عواطف و محبت را از همسر خود دریافت کنند از طریق فضای مجازی دریافت کنند این زمینه را برای طلاق عاطفی فراهم می کند.

در تبیین نتایج بدست آمده می توان گفت آموزش غنی سازی روابط زوجین فرایندی است که منجر به آگاه سازی زوجین شده و مهم تر این که با استفاده از مهارت های لازم در مورد تقویت روابط و بررسی اساس ریشه های تعارضاتشان به آنها آموزش داده شد و به آنها کمک می کند تا به جای این که سعی کنند مشکلات خود را به طور سطحی حل کرده یا در مقابل حل آن نا امید شوند آن را دقیق تر بررسی کرده و موفقیت در این امر باعث تقویت روابط زوجی آنها شده و کیفیت زناشویی و رضایتمندی آنان را بهبود می بخشد و منجر به رشد رابطه عاطفی آنان شده و امنیت عاطفی بیشتری را کسب کرده و تشویق به بهتر شدن رابطه و رفتار خود می شوند.

در تبیین نتایج می توان گفت با توجه به این که این روش توانسته با کمک به زوجین برای ایجاد تماس سالم با یکدیگر همدلی و درک را از طریق ارتباط موثر ایجاد کند و با ایجاد یک فضای امن شرایط را برای ارضای نیازهای عاطفی فراهم آورد موجب کاهش طلاق عاطفی شده زیرا زوجین از طریق مهارت آموزی و کسب آگاهی لازم توانستند اطلاعات کافی و لازم نسبت به خود و همسرشان کسب کرده و موجب ایجاد احساس مثبت به هم و کاهش رنجش و در نهایت طلاق عاطفی کمک کنند. در واقع گاهی زوج دچار انتظار غیر واقع بینانه هستند و گاهی این انتظارات پس از ازدواج توسط همسر برآورده نشده و دچار یاس و ناامیدی و طلاق عاطفی می شوند که در فرآیند جلسات آموزش غنی سازی روابط زوجین نسبت به این مسائل آگاه شده و سطح انتظارات خود را واقع بینانه تر می نمایند و باورهای غیر منطقی خود را اصلاح کرده و این خود سبب تغییر رفتار معیوب آنها می شود. و سپس یاد می گیرند به جای داشتن انتظارات غیر واقع بینانه به رفع آگاهانه نیازهای یکدیگر بپردازند. و در خلا نیازهای عاطفی آنان نیز برآورده شده و از طریق تجارب خوشایند مشترک و ایجاد احساس مثبت نسبت به هم یک فضای مطلوب ایجاد شده که رضایت زناشویی را در بر دارد و باعث کاهش رابطه روانی و عاطفی بین آنها می گردد که در نهایت منجر به کاهش طلاق عاطفی می شود.

هر پژوهش با محدودیتهایی مواجه است این پژوهش بر روی دانش آموزان دختر متاهل منطقه رضویه اجرا شده از آنجا که نمونه مورد نظر اغلب از روستاهای اطراف بودند که در خوابگاه به سر می بردند تعمیم نتایج به سایر دانش آموزان مناطق دیگر و شهری باید با احتیاط انجام شود. شیوه نمونه گیری در دسترس و خود اظهاری بودن ابزار مورد استفاده از محدودیت های دیگر پژوهش می باشد. عدم وجود مرحله پیگیری و در نتیجه در دسترس نبودن اطلاعات از تداوم تغییر یا ثبات نتایج محدودیت دیگر پژوهش حاضر است. بر اساس یافته های پژوهش حاضر پیشنهاد می گردد مشاوران و زوج درمانگران در جهت بهبود روابط زوج و کاهش طلاق عاطفی از این روش استفاده نمایند.

منابع:

۱. صادقی، م.س (۱۳۹۶). الگوی بومی اسلامی و تداوم ازدواج. مشهد: به نشر.
۲. ستوده، هدایت الله، آسیب شناسی اجتماعی: جامعه شناسی انحرافات، چاپ اول: تهران: انتشارات آوای نور (۱۳۸۱)
۳. پروین، س، داوودی، م، و محمدی، ف. (۱۳۹۰) عوامل جامعه شناختی مؤثر بر طلاق عاطفی در بین خانواده های تهرانی. فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، ۴، ۱۵۳-۱۱۹.

۴. باستانی، گلزایی، م، روشنی، ش (۱۳۸۹). طلاق عاطفی: علل و شرایط میانجی، مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران ۱ (۳)، ۲۰-۱.
۵. ابراهیمی، حبیبیه و فخرایی، سیروس. (۱۳۸۴). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با ازدواج زودرس در شهرستان نقده. مطالعات جامعه شناختی. ۱۱ (۲۰). صص ۸۱-۱۰۰.
۶. ولدخانی، مریم؛ محمودپور، عبدالباسط؛ فرحبخش، کیومرث و سلیمی، حسین. (۱۳۸۱). تأثیر سن ازدواج، الگوهای همسرگزینی و تفاوت سنی زوجین بر کیفیت زندگی زناشویی زنان شهر تهران. فصلنامه مطالعات روانشناسی بالینی. ۲ (۲۱). صص ۱۲۰-۱۸۰.
۷. آیت الله فتحی، سمیرا فرشبنانی اسعدیان، علیرضا کولی وند (۱۴۰۰). رابطه سبک استفاده از فضای مجازی با تعارضات زناشویی، طلاق عاطفی و تعهد زناشویی. فصلنامه مطالعات فرهنگی پلیس، دوره هشتم.
۸. موسوی، سیده فاطمه و رحیمی نژاد، عباس (۱۳۹۴) مقایسه منزلت های هویت بین فردی زنان و مردان متأهل با توجه به وضعیت طلاق عاطفی. پژوهشهای کاربردی روانشناختی. ۶ (۱) ۱۱-۲۴.
۹. صفایی راد، س و وارسته فر، ا. (۱۳۹۲) رابطه بین تعارض های زناشویی با طلاق عاطفی زنان مراجعه کننده به دادگاه شرق تهران. فصلنامه پژوهش اجتماعی، ش ۲۰، صص ۸۵-۱۰۶.
۱۰. فروغی حضرت، فرناز (۱۳۹۵) اثربخشی آموزش غنی سازی زندگی زناشویی بر رضایتمندی و سازگاری خانوادگی زنان متأهل. نهمین کنگره بین المللی روان درمانی (اجلاس آسیایی در بستر ارزش های فرهنگی).
۱۱. فتح اله زاده، نوشین. میر صیفی فرد، لیلا سادات. نوابی نژاد ف شکوه. (۱۳۹۶) اثربخشی غنی سازی زندگی زناشویی بر اساس نظریه انتخاب بر کیفیت روابط زناشویی و صمیمیت زوج ها. فصلنامه علمی - پژوهشی - روانشناسی کاربردی، شماره ۳ صص ۳۷۲-۳۵۳.
۱۲. ذبیح الله، آرمین. کاظم فخری، محمد. حسن زاده، رمضان (۱۴۰۰) مقایسه اثربخشی آموزش غنی سازی روابط زوجین بر اساس مدل انریچ و آموزش سبک های حل تعارض بر خوش بینی و نگرش به خیانت در زوجین خیانت دیده. مجله سلامت اجتماعی، دوره هشتم شماره ۲ صص ۳۰۵-۳۱۹.
۱۳. امینی، مهسا. حیدری، حسن (۱۳۹۵) بررسی اثربخشی آموزش غنی سازی روابط بر ارتقاء کیفیت زندگی و رضایت زناشویی دانشجویان متأهل. مجله آموزش و سلامت جامعه دوره ۳، شماره ۲ صص ۲۳-۳۱.
۱۴. جلالی، ندا. حیدری، حسن. داودی، حسین (۱۳۹۸) مقایسه اثربخشی درمان هیجان مدار و غنی سازی روابط گاتمن بر الگوهای ارتباطی زنان. مجله تحقیقات علوم رفتاری. ۱۷ (۲) صص ۲۹۷-۲۶۵.
۱۵. رحمتی، مریم. احمد بر آبادی، حسین. حیدرنیا، احمد (۱۳۹۹) تاثیر برنامه غنی سازی روابط زوجین مبتنی بر طرح "وقت زندگی بهتر برای زن و شوهر ها" بر سازگاری زناشویی زنان با ازدواج زود هنگام. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان درمانی دانشگاه علامه طباطبایی سال یازدهم شماره ۴۱ صص ۲۳۵-۲۵۸.
۱۶. نظری، فرحناز. اعتمادی، عذرا. عابدی، احمد (۱۳۹۸) غنی سازی روابط زوجین به شیوه السون بر صمیمیت زناشویی زوجین. مجله تحقیقات علوم رفتاری شماره ۱۷ (۳) صص ۴۵۶-۴۴۸.
۱. Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (2012). Family therapy: An overview: Cengage learning.
  ۲. Musai 'M'Tavasoli'G'Mehrara'M. (2011). the relationship between divorce in Iran. British journal of Arts and social sciences '1'89'93.
  ۳. Jarwan, A.S., & Al-frehat, B.M. (2020). Emotional Divorce and its Relationship with Psychological Hardiness. International Journal of Education and Practice, 8, 72 - 85.
  ۴. Parisuz, A. Najarpourian, S., & Mohammadi, K. (2020). The Effect of Intensive Short-Term Dynamic Psychotherapy on Marital Conflicts and Interpersonal Processing of Married Women with Emotional Divorce. Iranian Evolutionary and Educational Psychology Journal, 1, 112 - ۱۲۲.

۵. Jarwan AS'AI- frehat BM. (2020) Emotional divorce and its relationship with psychological hardiness'international journal of Education and practice '8 (1) : 72- 85 . doi : 10 – 1848 jornal . 61 – 2020 . 81. 72. 85.
۶. Baltrus DA. Divorcingstrain classification fram species Names. Trends Micribiol . 2016 : 24 (6) 9-431
۷. Anderberg D , Roeder , K. Family – specific investments and divorce with dynamically inconsistent households : Marital consistent and policy . J Econ Behav organ 2018 : 199-225.
۹. Accordino MP, Guerney BG. The empirical validationof relationship enhancement couple and family therapies.In: Cain DJ, Seeman J, editors. Humanisticpsychotherapies: Handbookresearch and practice Washington: American Psychological Association; 2002.
۱۰. Accordino MP, Guerney BG. Relationship enhancement couples and family outcome research of the last 20 years. Fam J. 2003;11(2):162-6.